

УДК 330.322.012

Гриневич Л.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКОЄМНИХ ВИРОБНИЦТВ

BASES OF FORMATION OF INVESTMENT AND INNOVATION POLICY IN THE SPHERE OF SCIENCE INTENSIVE INDUSTRIES

АНОТАЦІЯ

У статті проведено дослідження напрямів реалізації інвестиційної політики у сфері наукоємних виробництв, аналіз статистичних даних за допомогою інструментарію динамічного аналізу, який дав змогу визначити тенденції розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності як у державі, так і у сфері наукоємних виробництв. Отримані результати можуть бути використані під час формування інвестиційної політики у цій сфері. Це надасть можливість покращити сучасний та перспективний стан національної економіки.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційна політика, інноваційна діяльність, наукоємні виробництва, національна економіка.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование существующих направлений реализации инвестиционной политики в сфере наукоёмких производств. Анализ статистических данных с помощью инструментария динамического анализа позволил определить тенденции развития инвестиционно-инновационной деятельности как в стране, так и в сфере наукоёмких производств. Полученные результаты могут быть использованы при формировании инвестиционной политики в этой сфере. Это позволит улучшить современное и перспективное состояние национальной экономики.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инвестиционная политика, инновационная деятельность, наукоёмкие производства, национальная экономика.

ANNOTATION

The article presents research of the existing trends of realization of investment policy in the field of science intensive productions. The statistical analysis using the of tools of dynamic analysis allowed us to determine trends in the development of investment - innovative activity in the country, so i in the field of high technology productions. Obtained results may be used in the formation of investment policy in this area. The will improve the current and future state of the national economy of Ukraine.

Keywords: investment activity, investment policy, innovation, high-tech production, national economy.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в національній економіці, неможливі без розробки та впровадження колесу заходів, спрямованих на підвищення ефективності у сфері наукоємних виробництв. Це можливо здійснити за активної участі як державних органів влади, так і підприємців. Обидві сторони цього процесу мають порозумітися щодо заходів, які необхідно здійснювати для залучення інвестиційних коштів у цю сферу та підтримки активності інвесторів у цьому напрямі. Тобто інвестиційна політика має носити системний характер, відображати специфіку саме науко-

ємних виробництв та містити заходи, спрямовані на підвищення інтересу інвесторів до цього виду діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених-економістів у різні часи займалися вирішенням цього питання. Серед вітчизняних і зарубіжних учених можна виділити Федулову Л.І., Бекетова М.В., Авдулова А.М., Багріновського К.А., Ключкова В.В., Борисенко П.А., Одотюка І.В. та ін. Всі вони схожі в думці, що для розвитку та безпеки власної національної економіки держава повинна розвивати наукоємні виробництва та водночас створювати умови для залучення в цій процес інвесторів [1; 3–5; 8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт із дослідження проблем інвестиційної політики у сфері наукоємних виробництв та відаючи належну увагу науковим і практичним результатам вітчизняних і зарубіжних учених, слід зазначити, що наявні підходи не повною мірою відображають тенденції її розвитку. Отже, дослідження напрямів розвитку інвестиційної політики у сфері наукоємних виробництв є актуальним завданням.

Мета статті полягає у дослідженні загальнонаціональних тенденцій розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в промисловості України та формуванні напрямів інвестиційної політики у сфері наукоємних виробництв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інструментом для дослідження використано методи аналізу рідів динаміки, що дає змогу визначити загальну спрямованість інвестиційно-інноваційного процесу та швидкість, з якою він змінюється. У табл. 1 наведено формули, за допомогою яких було проведено розрахунки.

Як вихідні дані для розрахунків було використано матеріали Державної служби статистики України (табл. 2) [7].

На рис. 1 наведено темпи росту показників капітальних інвестицій, кількість організацій, які виконують наукові дослідження та розробки, кількість впроваджених нових технологічних процесів та інноваційних видів продукції.

Таблиця 1

Інструментарій для оцінки змін в інвестиційно-інноваційній діяльності країни [6]

Показники	Формула	Інтерпретація
Темпи росту та приросту (ланцюгові)	$TP_{\text{ланц.}} = \frac{Y_i}{Y_{i-1}} \times 100\%$ де Y_i – рівень динамічного ряду поточному періоду; Y_{i-1} – рівень динамічного ряду, який є базою порівняння. $T_{\text{пр.ланц.}} = TP - 100\%$	для виявлення змін в інвестиційній та інноваційній сферах промисловості України у поточному періоді порівняно з попереднім періодом
Середньорічний абсолютний приріст	$A = \frac{Y_n - Y_1}{n - 1}$ де Y_n – значення кінцевого рівня ряду, тобто показник 2007 р.; Y_1 – значення початкового рівня ряду, тобто показник 2001 р.; n – тривалість досліджуваного періоду	для розрахунку середньої щорічної зміни обсягів капітальних інвестицій та інновацій в Україні
Середні темпи росту та приросту	$\overline{TP} = \sqrt[n]{TP_{\text{ланц.1}} \times TP_{\text{ланц.2}} \times \dots \times TP_{\text{ланц.n}}}$ $T_{\text{пр.ланц.}} - \text{ланцюгові темпи зростання за відповідний рік};$ $n - \text{кількість рівнів динамічного ряду}$ $T_{\text{пр}} = \overline{TP} - 100\%$	для розрахунку середньої щорічної зміни обсягів капітальних інвестицій та інновацій в Україні

Вихідні дані

Роки	Капітальні інвестиції, млн. грн.	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження та розробки	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань
1996	12557	1435	2138	9822
1997	12401	1450	1905	10379
1998	13958	1518	1348	10796
1999	17552	1506	1203	12645
2000	23629	1490	1403	15323
2001	32573	1479	1421	19484
2002	46563	1477	1142	22847
2003	59899	1487	1482	7416
2004	89314	1505	1727	3978
2005	111174	1510	1808	3152
2006	148972	1452	1145	2408
2007	222679	1404	1419	2526
2008	272074	1378	1647	2446
2009	192878	1340	1893	2685
2010	189061	1303	2043	2408
2011	259932	1255	2510	3238
2012	293692	1208	2188	3403
2013	267728	1143	1576	3138
2014	219420	999	1743	3661
2015	273116	979	1217	3136

За даними рис. 1 можна зробити такі висновки:

- показник капітальних інвестицій має тенденцію до зменшення. Слід зазначити наявність значних коливань цього показника. Так, із 1997 по 2008 р. спостерігається збільшення обсягів капітальних інвестицій за незначних періодів падіння. 2009 р., згідно з отриманими результатами, має найнижче значення щодо обсягу

Таблиця 2

капітальних інвестицій. Однією з причин є світова фінансова криза, яка вплинула й на Україну. Зростання обсягу капітальних інвестицій відбулося в 2011 р., в наступних роках відмічається скорочення капітальних інвестицій. Позитивним моментом є те, що в 2015 р. спостерігається їх збільшення, а отже, можна говорити про початок відновлення національної економіки держави;

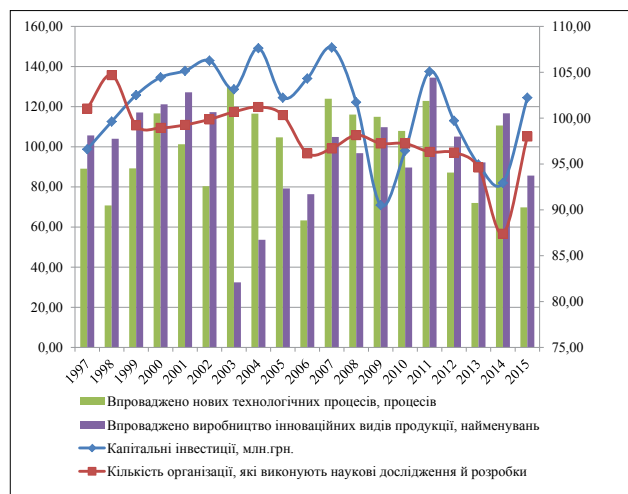

Рис. 1. Темпи росту показників, які характеризують інвестиційно-інноваційну діяльність в Україні

Джерело: розрахунки автора

- показник «кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки невинно» зменшується починаючи з 1997 р. Так, якщо до 2010 р. тенденція була низпадаюча, але позитивна, то в 2011 р. вона стала носити від'ємний характер. Як і для капітальних інвестицій, 2015 р. став позитивним, а отже, існує можливість подальшого росту цього показника;

- показники «впроваджено нових технологічних процесів» та «впроваджено виробництво

інноваційних видів продукції» безпосередньо характеризують виробничий процес. Більшість підприємств, які надають до Державної служби статистики ці дані, належать до наукоємних виробництв, а отже, їх аналіз дасть змогу зважено сформувати інвестиційну політику у цій сфері. Так, зміни в методології статистики 2003 р. вплинули на зменшення показника «впроваджено виробництво інноваційних видів продукції» (зараз до нього включають лише нові види продукції). У 2003–2011 рр. тенденція щодо впровадження нових технологічних процесів має позитивний характер; незначні зменшення, які відбувалися впродовж цього періоду, не здійснили негативного впливу. Починаючи з 2012 р. ситуація погіршилася і донині не змінилася.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні досить складна ситуація в інвестиційно-інноваційній сфері. Аналіз доводить, що без втручання держави в ситуацію, що склалася в наукоємному виробництві, воно і надалі буде скорочувати своє виробництво, а це матиме негативний вплив на конкурентоспроможність держави на світовому товарному ринку. Отже, актуальним залишається питання щодо створення сприятливих умов для розвитку наукоємного виробництва, що можливе лише за рахунок реалізації заходів, спрямованих на підтримку та розвиток цієї галузі.

Аналіз закордонного досвіду у цій сфері та систематизація вітчизняних досліджень дали змогу визначити напрями державної інвестиційної політики у сфері наукоємних виробництв. Так, за рахунок залучення результатів від науково-технічної діяльності, що створені за рахунок бюджетних коштів, в економічній оборот держава здійснює прямий вплив на розвиток наукоємних виробництв. Водночас держава може опосередковано впливати на розвиток цього процесу через запровадження податкових пільг, надання умовно-зворотних кредитів та пошук і впровадження інших важелів державного впливу. Інвестиційна політика держави щодо наукоємних виробництв традиційно здійснюється в рамках національної стратегії, яка,

свою чергою, залежить від політичного курсу, який обрав уряд на найближчу перспективу [1–3; 9].

Зміст і ціна пріоритетності інвестування в наукоємні виробництва в Україні – це питання життєздатності не тільки окремого підприємства, але й цілих видів економічної діяльності, а отже, національної економіки у цілому. Подальше заміщення національного наукоємного виробництва імпортом товарів, технологій, інформації, по суті, загрожує національній економічній безпеці України та рівню її конкурентоспроможності на світовому ринку товарів-виробників.

Найбільш суттєвими, на думку вітчизняних експертів, є інструменти непрямого державного впливу на активізацію інвестиційної діяльності у сфері наукоємних виробництв. Можна виділити три групи цих інструментів (рис. 2) [1; 2].

Так, деякі економісти вважають за доцільне використовувати метод звільнення від податку на прибуток на період до п'яти років для компанії, що здійснюють інноваційні проекти зі створення високих технологій та інноваційні проекти в особливих економічних зонах, а також у нових промислових або віддалених районах.

Стимулювання інвестиційної діяльності у сфері наукоємних виробництв доцільно забезпечувати за рахунок надання державою (або за дорученням держави) переваг інвесторам у рамках установлених державою стратегічних багатоаспектних цілей – прискорення інвестиційного процесу в цілому та підвищення

його якості на основі розширення інновацій, залучення інвестицій в пріоритетну галузь, регіон чи конкретну корпоративну організацію. Переваги повинні надаватися як іноземним, так і вітчизняним приватним і державним інвесторам. До основних заходів стимулювання інновацій належить інвестиційно-фінансові, податкові, інституціональні, а також спеціальні для іноземних інвесторів і приватно-державного партнерства [1; 3–5].

Інвестиційно-фінансові заходи припускають субсидії з боку держави або приватно-державне фінансування реалізації спільних програм і концесійних угод, у тому числі надання пільгових кредитів і державних гарантій інвесторам з повернення їх інвестицій та безперешкодної реалізації угод із розподілу продукції. Податкові заходи включають в себе застосування більш низьких ставок податку на прибуток порівняно з діючими, «податкових канікул» на період освоєння інновацій, інвестиційних та реінвестиційних знижок, зниження імпортованих мит.

В Україні державна інвестиційна політика у сфері наукоємних виробництв здійснюється

Рис. 2. Інструменти державної політики, спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності у сфері наукоємних виробництв

відповідно до розробленої Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів [4; 5; 7], яка чітко визначає пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в державі та джерела інвестиційних коштів, за рахунок яких буде проходити оновлення наукоємних виробництв.

Вона систематизує і конкретизує законодавчі, нормативні та інші засади організації наукової, науково-технічної, інноваційної та підприємницької діяльності, що містяться в сучасному законодавстві України, нормативних та програмних документах органів державної влади і разом з іншими державними стратегічними документами є стрижневою основою для подальшого розвитку законодавчої і нормативної бази у цій сфері, для формування державних, регіональних і галузевих програм інноваційного розвитку, забезпечення скоординованої діяльності влади, суспільства, підприємництва, науки та освіти – всіх головних учасників національної інноваційної системи [1; 3].

Висновки. Таким чином, основними напрямами сучасної інвестиційної політики в країнах, які позначили «національну здатність до інновацій» пріоритетною, є:

- збільшення державного фінансування на традиційні фундаментальні дослідження і розробки (за держзамовленням) [8; 9];
- підтримка державою нових напрямів, які отримали назву «наука про життя» (зокрема, дослідження у сфері генома людини, біотехнології, інформатизації економіки і т. д.);
- стимулювання НДДКР у підприємницькому секторі;
- створення технологічних кластерів та ін.

Для України проблема інвестиційної підтримки наукоємних виробництв дуже актуальна. Представляється важливим і доцільним усвідомлення суспільством і державою стратегічної значущості української національної інноваційної спроможності як важливого пріоритетного напрямку в розвитку економіки країни. У подальших дослідженнях доцільно

виокремити фактори, які впливають на розвиток цього виду економічної діяльності, виокремивши ті з них, що мають ретроспективний характер. Дослідження саме впливу минулого на майбутнє є необхідним, тому що формування виробничих потужностей більшості підприємств України відбувається не одномоментно, а є комплексом заходів, які мають часовий лаг. Отже, прогнозні моделі мають урахувати цю особливість формування та розвитку наукоємного виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
2. Демин С.С. Методический подход к оценке наукоёмкости отрасли / С.С. Демин // Вестник МГОУ. Серия «Экономика». – 2011. – № 4. – С. 55–58.
3. Мегер М. Прямі іноземні інвестиції та їхній вплив на регіональну економіку в Україні / М. Мегер, Б. Крамарчук, С. Реверчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.5. – С. 227–235.
4. Мусіна Л.А. Формування та реалізація державної політики сприяння розвитку інноваційних виробництв і технологій / Л.А. Мусіна // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – К. : НДЕІ, 2012. – № 5(132). – С. 78–82.
5. Механізми вдосконалення управління інноваційною діяльністю в умовах економічної нестабільності / І. Галиця, М. Шевченко, О. Галиця // Вісн. НАН України. – 2010. – № 5. – С. 33–41.
6. Опря А.Т. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань) : [навч. посіб.] / А.Т. Опря. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Сучасна інноваційна політика України: передумови, основні підходи та напрями реформування / І.В. Одотюк, О.М. Фащевська, С.М. Щегель // Вісн. НАН України. – 2012. – № 7. – С. 32–46.
9. Douglas K.R. Robinson, Lu Huang, Ying Guo, Alan L. Porter. Forecasting Innovation Pathways (FIP) for new and emerging science and technologies // Technological Forecasting & Social Change – 2013. – № 80. – P. 267–285.